

KÜLTÜRDE DEĞİŞEN VE DEĞİŞMEYE MUKAVEMET EDEN UNSURLAR

MÜMTAZ TURHAN

Güdümlü bir kültür değişmesinde müdahalenin, bunun zamanının, tarzının, bilhassa tevhîh edildiği sahanın veya kültür unsurlarının, değişmelerin istikameti ve neticesi üzerinde büyük bir tesiri olduğu muhtelif ilim adamları tarafından belirtilmiştir. Nitekim Bartlett 1943 de Huxley'i anma konferansında "Her kültürün 'sert' ve 'yumuşak' noktaları vardır. Eğer bunlardan ilki evvelâ değiştirilmek istenirse mukavemetle ve büyük bir ihtimalle açıktan açığa ihtilâfla karşılaşılacaktır. Halbuki 'yumuşak' noktalarda meydana getirilmek istenen değişmeler muvaffak olmakta ve islâhat buradan yayılmakta ve genişlemektedir." diyor (1). Daha sonra yazmış olduğu bir makalede de Bartlett, kültürün bu 'sert' ve 'yumuşak' taraflarını tetkik etmek, meydana çıkartmak maksadile muayyen bazı psikolojik metodlar ileri sürüyor (2).

Görünüşde muhtelif kültürlerde meydana getirilmek istenen değişimin veya islâhatın bir kısmının muvaffak olduğu, iyi neticeler verdiği; buna mukabil diğer bir kısmının tekrarlanan teşebbüslere rağmen mukavemetle karşılaştığı teshit edilmektedir. Bunun gibi muhtelif muhacir guruplarının yerleştikleri muhitlere bir an evvel intibak edip müstahsil duruma geçmeleri için muayyen makamların yaptıkları yardım ve rehberlikten büyük faydalar temin edilebildiği halde tamamile aksine fena neticeler alındığı da görülmektedir.

Bundan başka bazı kültürlerde, bilhassa ümmî, iktisadî bakımdan geri kalmış cemiyetlerde maddî kültürle manevî kültür arasındaki sıkı bağılılıkların muayyen bazı kültür unsurları üzerinde hissî temayüllerin toplanmasına, bunların heyecanlarla karışık birer kompleks haline gelmesine yardım ettiği de belirtilmektedir (3).

Bu vaziyette, eğer iddia edildiği gibi her kültürde muayyen bazı 'sert' ve 'yumuşak' noktalar varsa, bunların hangi sahalarda bulunduğunu, neler-

(1) "Huxley Memorial Lecture", 1943.

(2) "Africa, Journal of the International African Institute" vol. XVI, July 1946, number 3, pp. 146-155.

(3) M. Turhan, "Kültür değişmeleri", 1951, İstanbul, Edebiyat Fakültesi yayınlarından.

den ibaret olduğunu; bütün kültürlerde müşterek olup olmadıklarını, yani bir kültürden diğerine değişip değişmediklerini tesbit etmenin nazarı olduğu gibi amelî bakımdan da büyük bir kıymet taşıyacağı âşikârdır. Zira bu hususta elde edilecek ilmî bir neticenin, iktisaden geri kalmış cemiyetlerin hayat seviyesini yükseltmek gayretlerinde faydalı olabileceği şüphesizdir.

Son üç seneden beri yapmakta olduğum "mahallinde araştırmalar"-ın esas gayelerinden birisi de tetkik edilen kültürlerin bu 'sert' ve 'yumuşak' noktalarını, yani değişen unsurlarla değişmeye mukavemet edenlerini meydana çıkarmaktı. Bu maksatla şimdiye kadar ikisi esaslı bir şekilde olmak üzere 12 muhacir gurubu tetkik edilmiştir. Bunlardan ikisi menşe itibarıyla Rus olup Rusya'dan, dördü Kafkasya'dan, ikisi Bulgaristan, ikisi de Romanya'dan olmak üzere yine dördü Balkanlardan ve son ikisi de Merkezî Asya'dan Türkiye'ye hicret etmişlerdir (*).

I — Rusya'dan hicret eden guruplardan birisi **Kuban Kazaklarıdır**. Bunlar kendi ifadelerine nazaran 280 sene evvel Türkiye'ye gelmişlerdir. O vakitten beri Manyas gölü kenarında Kocagöl'de oturmaktadırlar. Rusya'da iken tatlı su balıkçılığı yaparlarmış. Burada yazları ziraat ve bağcılıkla, kışları da göllerde balıkçılıkla meşgul olmaktadırlar. Bunlara ait tetkikleri bir monografide toplayıp neşretmeyi düşünüyoruz.

Bu gurupta vukua gelen kültür değişmelerini tetkik ederken bundan 30 sene evveli (1925) mebdede olarak almışdır. Bunun sebebi bugün tesbit edilebilen değişmelerin büyük bir kısmının bu tarihte köye gelmeye başlayan Türklerin buraya yerleşmesinden sonra meydana gelmiş olmasıdır. Aynı zamanda bu iki guruba mensup fertlerin kültür değişmeleri hususunda verdikleri malûmatı karşılıklı olarak kontrol etmek böylece mümkün olabiliyordu.

Bu gurupta husule gelen değişmeler şöylece hülâsa edilebilir; dinî sahada yasak ve adetlerin gevşemesi. Evvelce sekiz göbekten aşağı evlenilmezken şimdi beş göbeğe kadar müsaade edilmektedir. Bunun gibi, eskiden sabah akşam kiliseye gitmek âdetken buna şimdi yalnız yaşlılar riayet etmektedir. Diğerleri ancak pazar günleri gidiyorlar. Kadınlar bu hususta daha muhafazakâr görünüyor. Yaşayış tarzları, ev ve ev mefruşatı değişiyor. Pek az olmakla beraber evlerin cepheleri kasaba evlerine göre yapılmaya başlanmışdır. Eskiden şilte, yatak bilmezlerken bunu Türklerden öğreniyorlar. Bugün yatak kullanmaya başladıkları gibi karyola da almağa başlamışlardır. Yıkama için hususî bir yer (hamam), dikiş makinesi köye giriyor. Erkek elbiseleri (yalnız güvey müstesna) tamamen değişiyor. Yemeklerde bazı yeni gıda maddeleri kabul edilmek suretile bir değişiklik.

(*) II ci ve III cü gurup müstesna, diğerlerine ait araştırmalara asistanlardan Dr. Beylân Birand ile Sabri Özbaydar iştirak etmişlerdir.

lik oluyor. Bu arada zengin bazı aileler Türk yemeklerini pişirmeyi öğrenmişlerdir. Türklerin gelmesile birlikte köye berber, terzi, demirci, araba tamircisi, nalbant, kunduracı, marangoz, bakkal, kahveci gibi meslekler de giriyor. Bu arada sıhhi attitudeleri, hastalığı tedavi usulleri de değişiyor. Şimdi kasaba ve büyük şehirlere tedavi için gidilmektedir.

II — Rus menşeli ikinci gurup **Malakanlardır**. Bunlar Kars'ın Arpaçay kazasına yakın ve ona bağlı bulunan Zührap ve Ardcılar köylerinde yaşamaktadırlar. 1880 tarihinde buraya yerleşmişlerdir. Malakanlar kendi aralarında dinî bakımdan iki esas guruba ayrılmaktadırlar. Bunlardan biri Ortodoks Hıristiyanlıkla Yahudiliğin — belki biraz da Müslümanlığın tesirlerini de ihtiva etmek üzere — bir terkibinden ibaret Sebastiyani denilen bir mezhebin mümessilidir. Diğeri ise bu terkibe garip bazı unsurlar ilâvesile meydana gelen bir mezhebi temsil eden Prigonlardır. Bu sonuncu gurup mütemadiyen tâli guruplara ayrılmakta ve birleşmektedir. Her bakımdan alâka çekici bir hayat süren bu Malakanlara ait tetkikleri de bir monografide neşretmek niyetindeyim.

Bu gurupta meydana gelen değişmeler bundan evvelki guruptakilere çok benzemektedir. Burada fazla olarak dinî gurupların değişen kanaat ve şahsî münasebetlere göre ayrılıp birleşmeleri veya yeniden teşekkül etmeleri gibi bir kültür tezahürile karşılaşmaktadır. Bu gurupta da dinî yasak ve ibadetler çok gevşemiştir. İddia edildiğine göre evvelce sırf dinî bakımdan yasak edildiği için içki ve sigara içilmezken bugün bilhassa gençler arasında çok yaygındır. Bu gurupta da evvelce dört göbeğe kadar evlenme yasağı şidmi ikiye inmiştir. (Yani amca ve teyze çocukları evlenebilmektedirler.) Gençler ibadethanelere artık rağbet etmemektedirler. Bu köyde oturan ve daha evvel bunların içinde uzun müddet yaşamış bulunan Türklerin ifadesine göre, bunlar da evvelce şilte, yatak bilmezken şimdi tahta karyola kullanmaktadırlar. Burada da erkek kıyafetleri tamamene değişmiştir. Kadınlar kendilerine has kıyafetlerini hâlâ muhafaza etmektedirler. Bazı Türk yemeklerini benimsemişlerse de eski itiyadları hâkimdir. Bunların da sıhhat ve hastalığa karşı davranışlarında büyük bir değişiklik vardır. Ciddî hastalıklarda derhal doktora müracaat edilmektedir.

III — Bu 12 muhacir gurubu içerisinde kültür değişmeleri bakımından çok enteresan olan diğeri bir gurup ta "**İslâmsor" lu Avar Çerkesleridir**. İslâmsor, Horasan ile Sarıkamış arasında, Karaorgan'ın şarkında, Aras vadisini kesen bir dere içinde, Soğanlı ormanlarının eteklerinde bulunan çok şirin bir köydür. 1880 de buraya yerleşen bu muhacirler geldikleri zaman süttten tereyağı çıkarmasını bile bilmeyen, iki- üç yemekten ibaret gayet fakir bir mutfağı olan göçebelere. Fakat o tarihten beri yalnız ziraî tekniği elde etmekle kalmamış, o havaliye hâkim Türk kültürünün bütün imkânlarından faydalanmasını bilmişlerdir. Öyle ki dilleri ile köylerini ken-

dilerine has bir şekilde idare tarzlarından başka hemen her şeyi muhitlerinden almış olmalarına rağmen yine orijinal, müstakil bir kültüre sahip bir topluluk intibasını verebilmektedirler. Kendi kendilerini idare veya yaşayış tarzlarında, örf ve âdetlerindeki bazı hususilikleri muhafaza etme ve aralarına dışardan gelen kimseleri uzun müddet için köyde bırakmamak sayesinde kültürlerinin istiklâlini koruyabilmişlerdir. Bununla beraber dışardan Türklerle evlenmelere mâni olunmamaktadır. Bu gurubun kültürünün muhteva itibarile belki de % 80 inin Türk olmasına rağmen, terkinin yine başka bir netice vermesi, buradaki değişmelerin hiçbir taz-yike tâbi olmadan, daima kültürlerinin zayıf taraflarını takviye etmek suretiyle serbest bir şekilde meydana gelmiş olmasındandır (4). Çünkü serbest kültür değişmelerinde kültürün sağlam tarafları muhafaza edilmedik-te, onun bütünlük ve istiklâlini tehdit eden unsurların iktibasından kaçınılabilmektedir. Hakikatte bu gurup, yaptığımız soruşturmalara göre, muhafaza etmekte olduğu unsurların kıymetine inandığı için onları korumaktadır. Kendilerile sıkı münasebette bulunan Türk köylülerinin de teslim ettikleri ahlâk ve karakter sağlamlığını, müşterek çalışabilme ve hareket edebilmelerini, sulh ve huzur içinde yaşamalarını, muhafaza ettikleri bu kültür unsurlarına borçlu olduklarını söylemektedirler. Dillerini muhafaza etmelerini, yaşlıların itiyadlarına sadık kalmaları ve köylerinin yolsuzluk yüzünden kısmen tecrit edilmiş olmasile izah etmek mümkündür. Nitekim yaşlılar da dâhil olmak üzere hepsi buna rağmen Türkçe konuşabilmektedirler. İctimaî hareket ve münasebetlerin artması ve mektebin daha müessir bir şekilde çalışmasile dillerini de kaybedecekleri muhakkak gibi görünüyor. Zaten bugünkü şekle de safiyetini tamamen kaybetmiş bulunmaktadır. Türkiye'ye hicretlerinden beri iktibas etmiş oldukları unsurları Türkçe isimlerle birlikte almışlardır. Bütün yemeklerin, mutfak ve ev eşyalarının, ziraat âletlerinin isimleri Türkçedir. Muhafaza etmekte oldukları örf ve âdetlerinin şümülü ve hududu hakkında bir fikir verebilmek için içlerinden Türklerle en çok münasebette bulunan serbest fikirli, nükteli bir zatm kendi örf ve âdetleri hakkındaki şu tenkidi kayda değer. Bir akşam yemekten sonra, köyün bütün ileri gelenleri ve yaşlılarla konuşurken bermutad eski kültürleri, örf ve âdetleri hakkında malûmat toplamaya çalışıyordum. İhtiyarlar eski âdetleri hakkında galiba biraz fazla sempati göstermiş olacaklar ki, bunlar gittikten sonra, köşesinde sükûnetle oturan bu zat bana dönerek: "Siz bunların öğündüklerine bakmayın, Bey," dedi. "ben çocukluğumdan hatırlarım, bunlar eskiden çok vahşî idiler; yemekten sonra hemen bellerine kamalarını takar, gider köyün camîinin duvarları dibinde çömelir otururlardı. Bu arada mütemediyen yan gözle birbirlerini kollar, birisinin biraz seslice öksürmesini veya aksırmasını bek-

(4) Bak. "Kültür değişmeleri", 1951 İstanbul, Edebiyat Fakültesi Yayınlarından.

lerlerdi. Bu hareketlerle hakarete uğradıklarını bahane ederek kamalarla birbirlerine girerlerdi. Hamdolsun şimdi artık medenileştiler.» Bu fıkra da bize gurubun muhafaza etmekte olduğu unsurların bile ne kadar değişmiş olduğunu bariz bir şekilde göstermektedir. Hakikaten şimdiye kadar tetkik etmiş olduğumuz guruplarla mukayese edildiği zaman, en şümüllü kültür değişmesinin bu gurupta vukua geldiği görülmektedir.

IV — Cumhuriyet köyündeki muhacir gurubu: Manyas'm altı kilometre cenubunda, Kapaklı'nın güney doğusuna düşen Cumhuriyet köyü, Kapaklı ile tam bir tezat halindedir. Kapaklı'dan ona bir buçuk kilometre mesafede bulunan bu köye gelmenin teşkil ettiği kontrast insanı hayrete düşürecek dereceyi bulur. Kapaklı bu havalinin nasıl en geri köyü ise, muhakkak ki Cumhuriyet de en ileri köylerinden birisidir.

1880 de Batum civarında meyvecilikle uğraşan köylerden birisinden 30 aile olarak buraya gelip yerleşen bu Gürcüler, o vakit başlarında bulunan ve mimarlık ettiği söylenen Hasan Bey isminde bir zatın çizmiş olduğu plân dairesinde köyü kurmuşlardır. Bundan sonra da bu plâna sadık kâhnaarak köy inkişaf ettirilmişdir. Oldukça büyük bir cami in bulunduğu dörtgen şeklinde bir meydanın üç kenarındaki evlerin vermiş olduğu ilk intiba fevkalâde hoş ve göz alıcıdır.

Bu meydandan, kenarlarına amut olarak giden sokaklardan birisine dalındığı zaman, her iki tarafta aynı biçimdeki evlerin, etrafı çitlerle çevrilmiş büyük ve eski ağaçların mevcudiyeti, sakinlerinin hiç olmazsa başlangıçta meyvacılıkla meşgul olmak istediklerini göstermektedir.

Hakikatte, köyün ileri gelenlerinin ve yaşlılarının ifade ettiklerine göre, burada da eski mesleklerini ihya etmeğe çalışmış, fakat bunda muvafak olamıyarak çiftçiliğe geçmişlerdir.

Cumhuriyet bugün 93 haneden ibaret olup, üçü müstesna, diğerleri ilk gelen göçmenlerin torunlarıdır. Bu üç hane ise 1951 de gelen Bulgaristan göçmenleridir.

Ziraî teknik ve ziraî mahsul bakımından muhite nazaran göze çarpacak derecede bir ilerilik göstermeyen bu köy, yaşayış tarzı, bilhassa evlerinin şekli, içinin tefrişatı bakımından bariz bir üstünlük arz etmektedir. Öyle ki, ilk nazarda insan kendisini bir köyden ziyade oldukça ileri bir kasabadaymış gibi hissetmektedir. Buna sebep olarak köyün daha kuruluşunda uyanık rehberlere sahip olması, bu sayede tâ. 1912 den itibaren bir mekteplerinin bulunması ve Manyas kasabasına olan yakınlığı gösterilebilir. Hakikaten söylendiğine göre, içlerinde doktor, mühendis, kaymakam, öğretmen ve diğer meslekler de dahil olmak üzere 60 kadar münevver yetiştirmiş bulunmaktadır. Köyde bir gençlik teşkilâtı bulunmaktadır. Müstakil bir binada toplantı ve okuma odaları, radyoları, gazete ve mecmua-

ları vardır. Teşkilâtın diğer faaliyetleri arasında spor da büyük bir yer işgal etmekte, bilhassa futbol başta gelmektedir.

Bu köydeki kültür değişmelerine gelince, en büyük değişiklik şüphesiz daha başlangıçta mesleklerini değiştirmekle vukua geliyor. Yukarıda da işaret edildiği gibi, ilkin meyvecilikle meşgul olan bu cemaatin kültürü bu meslek etrafında teşekkül etmişken, sonradan çiftçiliğe geçmiş olmaları kültürlerinde tabiatıyla büyük değişikliklere sebep olmuştur. En büyük değişiklik bu itibarla gıdalarında ve yemek tarzlarında husule geliyor. Hakikaten bugünkü yemeklerinin hemen hepsinin ismi Türkçedir. Muhitindeki köylere nazaran yaşayış tarzı bakımından üstün olan bu köyde vukua gelen değişmeler, civar köylerle olan temaslardan ziyade, kasaba ve şehirlerle olan temasının neticesinde meydana gelmektedir. İçtimai hayatın her sahasında değişikliklere maruz kalan bu cemaatte değişmelerin hududunu, değişmeyen şeyleri tesbit etmekle belki daha iyi tâyin etmek mümkün olacaktır. Bu hususta bizim tesbit edebildiğimize nazaran, muhafaza edilen unsurlar bile, başlangıçta olduğu gibi tamamiyle saf bir şekilde değildir. Bunlar da daima aynı istikamette olmak üzere ya yeni unsurlar alınmak veya bazıları terk edilmek suretiyle değişmişlerdir. Meselâ bu cemaate hususiyetini veren erkek ve kadın münasebetinde, düğün ve oyunlarda olduğu gibi. Bu sahalardaki âdetlerden mühim bir kısmı Cumhuriyet devrine kadar ya tamamiyle terkedilmiş veya tâdil edilerek muhafaza edilmiştir. Bu devirden sonra, Türk yaşayış tarzındaki değişmelere uyularak eski âdetlerinden olan kız ve erkeklerin müştereken dans etmeleri yeniden canlandırılmıştır.

V — Kalebayırı Çepni Türkmenleri : Kültür değişmeleri bakımından Çepni Türkmenleri de hususî bir manzara arz etmektedirler. Kalebayırı, Hamamlı köyünün idarî bakımdan bir kısmı olarak telâkki edilmektedir. Gerçekte ise onlardan müstakil yaşamaktadırlar. Bunlar 30 hane kadar olup toplu bir şekilde bulunmaktadırlar. Hayvancılıkta diğer köylere nazaran bir üstünlük gösteren bu Türkmenler ziraat tekniği itibariyle hemen hemen aynı seviyede bulunmaktadırlar. Bununla beraber kemmiyet bakımından diğer bazı köylere nazaran bir fazlalık bile görülmektedir.

Burada da erkekler kıyafet itibariyle tamamiyle civar köylerin kıyafetlerini benimsedikleri halde, kadınlar kendilerine hâs kıyafetlerini muhafaza etmektedirler. Yemek ve sair yaşayış tarzlarında büyük bir nisbette kendi hususiyetlerini muhafaza ettikleri görülmektedir. Kendi aralarında toplu, civar köylere nazaran tecrit edilmiş vaziyette yaşayan bu cemaatin en yaşlı olanlarının ifadesine göre, dedeleri 60 - 70 sene evveline kadar göçebe bir halde yaşamakta imişler. Yazları, şimdi bulunmuş oldukları mintakadan pek uzakta olmayan dağlarda, kışları, ovaya inmek suretiyle geçirmekte iken civardaki boş mîr'aların 1878 muhacirleri tarafından

işgal edilmesi, yeni köylerin teessüs etmesi neticesinde göçebe hayatı imkânsız bir hale gelmiştir. Onun için bugün buldukları yere yerleşmek mecburiyetinde kalmışlardır. (Ahmet Vefik Paşanın bu göçebeleri cebren iskân ettiği rivayet edilmektedir.) İlk zamanlarda yerleşmiş bir göçebe hayatı sürüyor, evlerini çadırlar biçiminde sabit yapıyorlar. Bu intikal safhasını müçtemilâta bugün bile müşahede etmek mümkündür.

Bugünkü evlerini hükümetin verdiği ve civar köylerin de tâbi olduğu zelzele tipine göre inşa etmektedirler. Diğer binalar bu iki tip arasında, yani çadır tipi ile bugünkü zelzele tipi arasında değişmektedirler. Bunlar dış görünüş itibariyle çadır tipinden ileri, civar köy evlerinden ayrı bir manzara arz etmektedirler. Civar köylerdeki müşahidlerin birbirini tutan ifadelerine göre, ev eşyaları tamamiyle göçebelik devrinden kalmadır. Meselâ, hamur hâlâ kıldan yapılmış bir bez üzerinde yoğurulmakta ve ekmek saç üzerinde pişirilmektedir. Yine bu müşahidlerin ifadesine göre yatmak için yatak kullanılmamakta, alelâde örtüler, yere serilmiş kıldan kilimler ve keçeler üzerinde gelişigüzel yatılmaktadır. Böylece henüz şilte ve yorgan kullanılmamaktadır. Diğer ev eşyalarının da aynı seviyede olduğu söylenmektedir. Yine bu müşahitlerin ifadesine göre, yukarıda ev eşyası olarak sayılan unsurların dışında başka bir şey görülmemektedir. Bu müşahedeler bizim bilâhare Kapaklı'da bizzat yapmış olduğumuz kontrol tetkiklerine tamamiyle uymaktadır. Bu kabilenin bir kolu Kapaklı'da bulunmaktadır. Bugün ziraat tekniğinde muhite, yani civar köylerin seviyesine tamamiyle intibak etmiş olan bu göçebe cemaat hayvancılıkta onları geçmesine rağmen, yaşama ve hayat tarzı itibariyle büyük bir değişiklik göstermemektedir. Burada göze çarpan en büyük değişiklik demilebilir ki erkeklerin kıyafetlerinde görülmektedir. Bu kıyafet, diğer civar köylerin erkek kıyafetleri gibi bir kasaba ve şehir kıyafetini temsil etmektedir. Bu köyde bariz bir şekilde göze çarpan bir hususiyet de Hakkı Çavuş isminde bir zatın bir lider vazifesini görmesidir. Köyün hariçle münasebeti, denilebilir ki yalnız bu zat tarafından temin edilmektedir. Bize olduğu gibi diğer ziyaretçilere de, eğer bunlar evvelce tanınmıyorsa, bu zat rehberlik etmektedir.

Bu cemaatin muhitine intibak edememesinin başlıca iki sebepten ileri geldiği anlaşılıyor. Bu sebeplerden biri, civar köylerdeki müşahitlerin ifadesine göre, cemaatin Alevî olmasıdır. Böylece cemaat manen tecrit edilmiş kapalı bir cemaat halinde kalmağa mahkûm olmuştur. Çünkü bu yüzden manevî kültür teması güçleşmiş bir vaziyettedir. İkincisi, coğrafi vaziyetin bu manevî bakımdan tecrit edilmeyi kolaylaştırmış olmasıdır. Zira yukarıda da işaret edildiği gibi, Hamamlı istisna edilirse civar köylerle irtibat kolay değildir. Maamafih cemaatin bunu, yani manevî tecridi kolaylaştıran coğrafi vaziyeti kasden meydana getirmiş olması düşünülebilir.

Fakat burada asıl mühim olan, bu şartların tesiriyle dahi olsa, istihsal

tekniginde muhitinin seviyesine erişmiş, hattâ ilâve gelir kaynağı (hayvancılık), vasıtasıyla onu geçmiş bir cemaatin, kültürün diğer sahalarında bu derece geri kalmış olmasıdır.

VI — Kapaklı Çepni Türkmenleri: Manyas'ın cenub-u garbisinde, birbirinden yarım ilâ bir kilometre ayrılmış dört esas mahalleden teşekkül eden Kapaklı da Kalebayırı gibi Çepni Türkmenleriyle meskündür.

Bu dört mahalle, Hekimoğlu, Orta, Mesruriye ve Çal isimlerini taşımaktadır. Kalebayırı'ndan bahsederken temas edildiği gibi, gerek coğrafi gerek içtimaî bakımdan tecrit edilmiş olan bu köy halkı civar köylere, bilhassa kendisinden ancak birbuçuk kilometre uzakta olan ve Gürcülerle meskûn bulunan Cumhuriyet'e nazaran çok geri kalmış bir vaziyettedir.

Yaşayış tarzları göçebelik zamanında olduğu gibi gayet iptidaîdir, muhitindeki köylerin seviyesine erişmemiştir.

Haricen evler, civardaki köylerdekilere benzemekle beraber, dahili tefrişat bakımından göçebelik zamanındaki gibi ancak bir çadırı tefrişe yarayacak mahiyettedir. Biri daha ziyade mutfak, diğeri oturma ve yatak odası olarak kullanılan iki gözden ibaret evleri son derece çıplaktır. Toprak zemine serilen hasır üzerine bir şilte atılmakta ve bütün aile birlikte burada yatmaktadır. Aynı odada kışın ısınmak için bir ocak ve kadınların elbise ve ziynet eşyalarını muhafaza için kullandıkları bir sandıktan başka hiçbir şey yoktur. Duvarlara yer yer gazetelerden kesilme resimler çakılmıştır. Odada bir de küçük bir pencere mevcuttur. Mutfak olarak kullanılan kısımda, bir ocak, duvarda tabak - çanak konulan birkaç raf vardır. Bu mutfak odasının bir köşesinde duran şilte, burasının da aynı zamanda yatmak için kullanıldığını göstermekteydi. Bu odaların önünde üstü kapalı bir de antre vardır. Kadımlar yazın burada oturup yün eğirmektedirler. Bu iki odanın bitişiğinde ahır bulunmaktadır. Bütün bu odaların kapıları müstakildir. Bahçede yer yer çadır biçiminde, çalılardan yapılmış samanlıklar mevcuttur. Etrafı ot ve samanla çevrili çukurlar helâ diye kullanılmaktadır. Bazı evlerde bu çukurlar doldukça kapanıp başka bir yerde yenileri açılmaktadır.

Dokuma tezgâhları yalnız bir kaç ailede mevcut olup, diğerleri ihtiyaç hissettikleri zaman bunları ödünç alarak kullanmaktadırlar.

Buradaki kültür değişmelerine gelince: burada da en büyük değişiklik - Kalebayırı'nda olduğu gibi - göçebelikten çiftçiliğe geçmeleridir. Yaylak ve kışlak vazifesi gören topraklarda meraların azalması, etrafa muhacirlerin gelip yerleşmeleri, bunları geniş sahalara lüzum hissettiren göçebe hayatından vazgeçirmede birinci derecede âmil olmuştur. (Civar köylerdeki müşahitlere intikal eden malûmata bakılırsa bunlar, Ahmet Vefik Paşanın Bursa valiliği sırasında, onun tarafından, cebren buralara iskân edilmişlerdir.)

İlk zamanlarda sabit bir göçebe hayatı sürmüş, evlerini çadır biçiminde yapmış ve o suretle yaşayarak yavaş yavaş çiftçiliğe geçmişlerdir.

Ziraat teknik ve istihsal itibariyle civar köylerden pek farklı değillerse de, yaşayış tarzları itibariyle, yukarıda işaret edildiği gibi, onlardan çok geri kalmış bulunmaktadırlar. Buna da sebep, kendilerinin kapalı bir cemiyet halinde yaşamış olmalarıdır. Hariçle, gerek askerlik, gerek gurbete gitme itibariyle en çok temasta olan erkeklerde bir kıyafet değişikliği görülmektedir. Kadınlar ise, göçebelik zamanındaki kıyafetlerini aynen muhafaza etmişlerdir. Kadınların bu muhafazakârlığı, ve cemaatin kapalı bir hayat sürmesi, kültürlerinin diğer sahalarında değişmelere mani olmuştur. Şimdi Savaştepe'de İlk Öğretmen Okulu'nda tahsil etmekte bulunan üç çocuk vardır. Bunlardan birisinin mektebi bir buçuk sene sonra bitireceği söyleniyordu. Köyden nişanlı olan bu gencin bazı değişiklikler yapacağı anlaşılmaktadır. Bu öğretmen namzedi yavuklusuna, kıyafetini değiştirmesi icabettiğini, üç etekli göçebe kılığıyla onu insan içine sokmasının mümkün olmadığını, aksi takdirde onunla evlenemeyeceğini bildirmiştir. Kızın babası da kızına şehirli kılığı almak istediğinden bahsetmekteydi.

Bu Kapaklı'nın bir mahallesine ismini vermiş olan meşhur bir hekimleri varmış. Bu zat otları kaynatarak yapmış olduğu şerbetler ve tozlarla pek çok hastalıklara deva bulurmuş. Torununun ve tanıyanların hikâyelerinden anlaşıldığına göre bu zat, hakikaten mahir ve sanatkâr bir halk hekimi olup, kendisinin iyi etmesi mümkün olmıyan hastalara el sürmez, şehirdeki cerrahlara gönderirmiş. Bu zatın hayatında, cemaat üzerinde çok müessir olduğunu, hariçle irtibatı temin ve köye rehberlik ettiğini, cemaatin diğer fertlerine nazaran çok uyanık olduğunu civar köylerde onu tanıyanlar da tasdik etmektedirler. Hekimlik sanatını gelinine bırakan bu kuvvetli şahsiyetin köyde bıraktığı boşluk hâlâ hissedilmektedir.

VIII — Simavlı Pomakları : Kocagöl'ün takriben 5 - 6 km. kuzeyinde ve Manyas gölünün garp sahilinde bulunan Simavlı, takriben 30 serie evvel Kavala'nın bir dağ köyünden Türkiye'ye hicret etmiş ve buraya yerleşmiş bulunan Pomaklarla meskündür. Bunlar 40 hanedir. Kendilerinin anlatıklarına göre Pomaklar, Kavala'daki köylerinde de her ne kadar ziraat ile meşgul imişlerse de, çoğu geçimlerini sadece çiftçilikle temin edemeyip kasabaya çalışmaya giderlermiş.

Kavala'daki ziraat mahsulleri buradakinin hemen hemen aynı olmakla beraber, ziraat tekniği bakımından buradakinden daha geri bulduklarını, bura topraklarının daha verimli olduğunu, ancak orada ekmekte oldukları tütüne burasının müsait olmadığını, onun için burada tütün ekmediklerini söylemektedirler.

Şimdi ziraat tekniği itibariyle civar köylerle aynı seviyede bulunan bu muhacirler, buraya hicret ettikleri zaman beraberlerinde getirmiş veya orada kullanmaya alışmış oldukları ziraat âletlerini burada işe yaramadığı

için terketmek mecburiyetinde kalmışlardır. Böylece, burada kullanılan veya sonradan bu köye gelen bütün ziraat âletlerini şimdi kabul etmiş bulunmaktadırlar. Bununla beraber gerek kendilerinin itiraflarına, gerek bunlarla sıkı münasebette bulunan civar köylerdeki müşahitlerin anlattıklarına göre, yaşayış tarzı ve hayat seviyesi, evlerin dahilî tefrişatı itibariyle henüz civar köylerdeki Türklerin seviyesine erişememişlerdir. Kendileri bunu daha muktesit olmalarıyla izah etmektedirler. Zira yerlilerle aralarında farkların mevcut olup olmadığı sorulduğu zaman en çok bu noktada durmakta, yerlilerin kendi ölçülerine nazaran müsrif olduklarını söylemektedirler. Hakikatte yemekler itibariyle neler iktibas ettikleri sorulduğu zaman yine aynı noktayı tebarüz ettirmişlerdir. Meselâ börek çok masraflı olduğundan ona yanaşmadıklarını söylemişlerdir. Hakikaten civar Türk köylerindeki müşahitler, Pomak'ların çok çalışkan ve oldukça zengin olduklarını, bununla beraber, yaşamasını bilmediklerini belirtmektedirler.

Pomakların civar köylere nazaran mühim hususiyetlerinden birisini de ev tezgâhları, yani dokumacılık teşkil etmektedir. Bugün biraz gerilemiş olmakla beraber hâlâ her evde bir tezgâhın bulunduğu, ve her genç kızın behemahal bunu bilmesi icabettiği söylenmektedir. Bize malûmat veren, köyün en yaşlı ve ileri gelenlerinden Şakir Ağanın ifadesine göre, pamuk ipliği yapıp dokumasını bilmeyen bir kızı kimse istemez. Eskiden kadın elbiseleriyle erkek çamaşırları bizzat kendileri tarafından bu şekilde temin edilirken, bugün dokumacılık ancak iç çamaşırlarıyla havlu v.s. gibi ev eşyasına inhisar etmektedir. Bu köyde keten ipliği bile yapıldığı, hattâ bunu dokuyan bir iki kadının da mevcut olduğu söylenmektedir.

Bu köydeki değişmelere gelince ; yukarıda işaret edilen zirai sahadaki değişmelerden başka hemen her sahada değişikliğin vukua geldiği görülmektedir. Ancak bu değişmeler dinî sahada daha muhafazakâr kalmak ve hayat seviyesinde diğer köylülere erişememek gibi bazı noktalarda tahdit edilmiş bulunmaktadır. Bu tahdit kadın kıyafetinde de kendisini göstermektedir ki, bunu gerek Pomakların fazla muktesit olmaları, gerek dinî muhafazakârlıklarıyla izah etmek mümkündür. Filhakika, düğünlerinde erkekler, kız ve kadınların eğlence yerlerine seyirci olarak girememektedirler.

Pomaklar, Türkiye'ye geldikleri zaman pek azı Türkçe biliyormuş. Şimdi hemen hepsi Türkçe konuşabilmektedirler. Şakir Ağanın anlattıklarına göre, ilk zamanlarda küçük Pomak çocukları ve kızlar bir kelime Türkçe bilmedikleri halde ilk öğrendikleri şeyler Türkçe türküler olmuştur. Şakir Ağa bunu anlatırken hâlâ hayret etmekteydi. Nasıl oluyor da Türkçe bilmedikleri halde türkülerini öğrenebilmişlerdi? Şimdi Pomakların düğünlerindeki türkülerıyla oyunlarını mahallî türkü ve oyunlar teşkil etmektedir.

Yemek itiyatlarındaki en büyük değişiklik buraya geldikten sonra zeytinyağı kullanmış olmalarıdır. Bununla birlikte, tabii bazı yemekler de yemek listelerine girmiştir. Buna rağmen, yemek itiyatlarında tenevvü bakımından büyük bir değişiklik olmamıştır. Meselâ köyün bulunduğu göl sahili, balık itibariyle diğer kısımlardan çok daha zengin olduğu halde balık yemeğe alışmamışlardır. Köyde ancak birkaç kişi balık yemektedir. Bu hususta en büyük mukavemetin kadınlardan geldiği iddia edilmektedir.

VIII - IX — Bayramıç'teki guruplar : Sakinlerinin 110 hanesi Çerkes, 70 i Romanya göçmeni olan bu köy de diğer civar köylerin ziraat tekniğine sahip bulunmaktadır. Gerek istihsal vasıtaları ve gerek mahsul itibariyle hiçbir ayrılık arzetmemektedir. Bu bakımdan 1876 da Kafkasya'dan hicret eden Çerkeslerle, yine aşağı yukarı aynı senelerde Romanya'dan gelen muhacirlerin birbirlerine tamamiyle uydukları, gerek istihsal vasıtaları, gerek ziraî mahsul itibariyle hiçbir fark arzetmedikleri görülmektedir. Bundan başka, evlerin inşa tarzları bakımından evvelce mevcut olduğu söylenen farklar da azalmış bulunmaktadır. Bu hususta Türk muhacirlerin Çerkesleri taklit ettikleri görülüyor. Bununla beraber, her iki gurubun da mahallî tesirler altında kaldığı muhakkaktır.

Her iki gurup arasındaki farklılıklara gelince, bunlar bilhassa kadın - erkek münasebetlerinde, bazı örf ve âdetlerle düğünlerde görülmektedir. Çerkeslerde erkek - kadın münasebeti el'an eski Çerkes âdetlerine göre tanzim edilmiş bulunmaktadır. Genç kızlarla delikanlılar bir arada bulunabilmekte, karşılıklı şekilde oyun oynamaktadırlar. Evlenmeler de eski Çerkes âdetlerine göre icra edilmektedir.

Kadın - erkek içtimaî münasebetlerinde görülen bu fark kıyafete de aksetmektedir. Muhacir Türklerde genç kızlarla evli kadınların kıyafetleri aynı olduğu, yani ferace taşıdıkları halde, Çerkes kızları kadınlarından ayrılmaktadırlar. Bunların kadınları çarşaf, kızları manto ve eşarp giymektedirler.

Bunlardan başka, çocukların terbiyesi bakımından da her iki cemaat arasında bazı farklar mevcuttur. Türk göçmenlerinin tahsilleri tamamiyle resmî mektebe bırakıldığı halde, Çerkes çocukları ayrıca hususî bir şekilde aileleri, akrabaları veya cemaate mensup muhtelif şahıslar tarafından okutulmaktadır. Bu tahsil tamamiyle dinî mahiyette olup ibadetleri ve Kur'an hıfzını ihtiva etmektedir. Bu arada genç kızlarla erkekler arasında bir fark gözetilmemekte, kızlar da erkekler gibi hafız olmaktadır.

Çerkes kızlarının erkeklerle müsavi bir terbiyeye tabî tutulmaları, bu bakımdan göçmen Türk kızlarından ayrılmış olmaları, onları yeniliklere karşı daha alıcı bir vaziyete sokmaktadır. Nitekim köye getirilen seyyar nakış, dikiş ve biçki kurslarından Çerkes kızları büyük bir nisbette fayda-

landıkları halde, Türk göçmenlerinden ancak bir kaç tanesi bundan istifade edebilmişlerdir.

Gurupların birbirine karşı atitüdüleri: Göçmen Türkleri Çerkeslerin temizliğini, kadınlarının hünerli olduğunu kabul etmekte fakat âdetlerini beğenmemektedirler. Bilhassa gelinin büyükler ve akrabalara karşı ifa mecburiyetinde olduğu mükellefiyetler tenkid edilmektedir. Kızların Türk erkeklerine karşı vefasızlığı da Türk erkeklerinin hoşuna gitmemektedir.

Çerkeslerin Türklere karşı atitüdülerini öğrenmemizde müşahedelerimizden daha çok, ekibimize mensup olanlardan birisini kendisini Çerkes kızlarına Çerkes olarak tanıtmaları birinci derecede âmil olmuştur. Bu arkadaşımıza Çerkes kızlarının söylediklerine göre kızlar köydeki Türkleri "kaba" ve "gayri medenî" bulmaktadırlar. Bunun için onlarla evlenmek istememektedirler. Bununla beraber, Türkler arasında da son zamanlarda medenî olanların çıktığını, yani onlarla evlenebileceklerini söylemişlerdir. Hakikatte, Türk göçmenlerine mensup olan rehberimiz de, köyündeki Çerkes kızlarının kendilerine karşı pek vefasız davrandıklarını, evlenmek için söz verdikleri halde yerine getirmediklerini, fakat diğer köylerdeki Türklerle evlendiklerini bize daha evvel söylemek suretile, Çerkes kızlarının bu fikirlerini te'kid etmiş oluyordu.

Çerkes kızlarının bu ifadelerinden anlaşıldığına göre, Çerkesler kendilerini bu köydeki Türklere nazaran daha üstün görmekteyiz. Gurupların birbirlerine karşı takınmış oldukları atitüdülerin pek müsait olmamasına rağmen, her iki gurubun aralarındaki münasebetlerde pek mühim ihtilafın meydana çıkmadığı göz önünde tutulacak olursa, bu sahada da bir nevî müvazeneye eriştikleri, birbirlerine karşı gösterdikleri müsamahada bariz bir şekilde görülmektedir.

Şu halde denilebilir ki, her iki gurup birbirlerine verebilecekleri şeyi vermiş, alacaklarını da almak suretile, kültür değişmesi bakımından bir nevî müvazeneye erişmiş bulunmaktadır. Bunun bozulması ve her iki gurupta yeniden değişmelerin meydana gelebilmesi ancak haricî tesirlere tabî bulunmaktadır. Hakikatte, bu hususta mektep, köy hayatında yeni bir faktör olmak üzere mühim bir rol oynadığı gibi, her iki gurubun kasaba ve şehirlerle gittikçe artan temasları da mühim bir rol oynamaktadır. Bu itibarla gerek Türk göçmen kızlarında, gerek Çerkes kızlarında kasaba ve şehirli kadınları taklit etme temayülünün kuvvetlendiği görülmektedir. Her iki gurup da aynı istikamete doğru bir değişmeyi teşvik eder mahiyettedir. Aynı tesiri, yani kasaba ve şehir tesirini, her iki guruba ait erkeklerin kıyafetlerinin birbirinin aynı olmasında da müşahede etmek kabildir.

Şu halde iki içtimaî gurup, kültür seviyeleri bakımından aynı seviyeye eriştiklerini zannettikleri ve kültür değişmeleri itibarıyla aralarında aşağı yukarı istikrarlı bir müvazene husule geldiği takdirde; gerek aralarında, gerek her iki gurupta yeniden bir kültür değişmesinin meydana gelmesi

ancak kendilerinden üstün gördükleri üçüncü bir gurupla temasları neticesinde veya icat ve ihtira gibi iç faktörlerin tesiriyle mümkün olmaktadır.

Köyde, diğer civar köylerde müşahede edilmiyen bir un fabrikası mevcuttur.

Buraya kadar, ikisi müstesna, Türk ırkından ve Türk kültür çevresine dahil omıyan muhacir guruplardaki değişmelerden bahsedildi. Şimdi Balkanlardan bilhassa Bulgaristan'dan gelen Türk muhacir guruplarının kültür intibaklarından ve değişmelerinden bahsedilecektir. Tahmin edileceği gibi bu guruplardaki kültür değişmeleri şümul ve mahiyet itibariyle bundan evvelkiler kadar alâka çekici değildir. Bunun gibi, burada tetkik edilen meselenin izahına yarayacak malzeme itibariyle de pek zengin değildir. Hakikatte bu değişmeler, kabileler arası (intertribal) ve aynı millî kültüre mensup guruplar arası değişmeleri andırmaktadır. Bununla beraber, mukayese edilince, yabancı guruplardan mahiyet itibariyle ayrılmayan, onları tamamlayan bir hususiyeti haiz oldukları ve başka cihetlerden kıymetlendirilebilecekleri için buraya kaydediyorum. Ancak bu beş guruptaki kültür değişmeleri birbirine çok benzediği için bunlardan yalnız bir tane-sini, ötekileri de temsil etmek üzere alıyorum.

X — Şevketiye'deki muhacirler: 230 haneli bir köy olan Şevketiye, evvelce Türk çiftliklerinde çalışan Bulgarlar ve Rumlarla meskûn olan küçük bir köyken ismi Akçapmar'mış. 1878 de gelen Bulgar muhacirleri burada iskân ediliyor. Sonra bu tarihten Birinci Dünya Harbine kadar her sene bir kısım muhacir gelerek nüfusu Türk sakinleriyle birlikte arttırıyor. İstiklâl Harbini müteakip Bulgarlar ve Rumlar çekilince yine Bulgaristandan gelen ikinci büyük bir kabileyle bugünkü vaziyetine erişmiş bulunuyor.

Şevketiye'de kültür değişmeleri bakımından tesbit edilen en mühim hâdise, eskiden gelen göçmenlerle yine aynı yerden gelen yeni göçmenler arasında, bizzat kendilerinin ifadelerine göre, bazı farkların bulunmasıdır. Bu da eskilerin yenilere nazaran muhite daha iyi intibak etmiş olmalarını ifade edebileceği gibi, eskilerden ayrıldıktan sonra yenilerde husule gelen mühim bir değişikliği de ifade edebilir. Maamafih soruşturma esnasında birinci ihtimalin daha kuvvetli olduğu görülmüştür. Hakikatte, diğer köylerde, bilhassa Gönen'de bariz bir şekilde görüldüğü gibi, eskiden gelenler, yerlilerle sonradan gelenler arasında kültür intibakı bakımından bir köprü vazifesini görmektedirler. Bu köyde de diğer köylerde olduğu gibi, yerli Türklerle muhacir Türkler arasında kültür değişmesi bakımından kuvvetli bir mübadele olduğu anlaşılıyor. Bilhassa âdetlerde ve düğünlerde bunu müşahede etmek mümkündür. Meselâ düğün evine ekmek götürmek, ekmeğin üstüne de hediye olarak para koymak âdeti, muhacirlerle bir arada oturan yerliler tarafından kabul edilmiştir. Buna mukabil

« daki » denilen bir âdet bizzat muhacir Türkler tarafından gülünç bulunarak, yerli muhitin içtimaî tazyiki altında yerini « dürü » ye bırakıyor. Bunlardan « daki » güveyin bir meydanda durup ellerini açarak para ve diğer hediyeleri kabul etmesidir. Bu esnada ekseriya köy delikanlıları güveyin eline konan parayı âdet icabı almaya çalışmaktadırlar. Bunlarla güvey arasında başlayan mücadele, güveyin esasen pek hoş olmayan vaziyetini bir kat daha güçleştirmekte ve onu gülünç bir hale sokmaktadır. Güvey bu vaziyetten ancak önünde dikilmiş bir şekilde duran bir bakır tepsiyi ayağıyla itip devirebildiği takdirde kurtulabilir. Bu âdet yakın zamanlara kadar devam etmiştir. Nitekim şimdi 70 yaşında olan Şevketiye'li Mustafa Efendinin iddiasına göre, ilk defa kendisi buna karşı isyan etmiş, ondan sonra bu eski âdete uyanlar gittikçe azalarak nihayet terkedilmiştir. Diğer köylüler bu iddiayı kabul ediyorlardı. « Dürü » ye gelince, Ege havlisinde riayet edilen bu âdete göre, kız veya gelin tarafı, güveyinin aile ve akrabalarına bir bohça içinde münasip hediyeler göndermektedir. Güveyi tarafı bu hediyelere mukabele etmek mecburiyetindedir.

Bütün bu guruplarda müşterek olup burada kayda değer diğer bir kültür değişmesi de gıda itiyatlarında husule gelen esaslı değişikliktir.

Kültür değişmeleri bakımından çok hususî bir alâka ve dikkate lâyık görüldüğü için Gönen ve Manyas kasabalarından da burada kısaca bahsetmek istiyorum. Bunlardan Gönen, başlangıçta birisi tamamiyle yabancı olmak üzere üç ayrı kültürü temsil eden aynı büyüklükte üç gurubun birleşerek mütecanis ve müşterek bir kültür meydana getirdikleri küçük bir şehirdir. Bu kültür hâdisesinin nasıl muazzam bir değişme ifade ettiğini belirtmek yerinde olur. Manyas ise aynı şeyi istikbalde meydana getirmek üzere hazırlanmaktadır.

XI — Gönen 12,000 nüfuslu küçük bir şehirdir. Esas yerliler bunun üçte birini teşkil etmekte, ve diğer muhacir sakinler tarafından « manav » tesmiye edilmektedirler. Geri kalan üçte ikinin büyük bir ekseriyetini, 1878 de başlayıp yakın zamanlara kadar gelmeye devam eden Rumeli göçmen Türkleri, arta kalan kısmını da Çerkesler teşkil etmekte idi. Plevne, Filibe, Tırnova gibi vilâyetlerden gelip bu isimler altında mahalle kuran muhacirler el'an bu semtlerde sakin olmakla beraber, birbirleriyle karışıp mütecanis bir vaziyettedirler. Çerkeslerse tamamiyle temessül edilmiştir. Bugün 10 - 15 hane olarak kalan Çerkesler sadece birer aile isminden ibaret bulunmaktadırlar. Bu itibarla Gönen, birbirinden az çok farklı kültürlerin karşılıklı tesirler neticesinde birbirini tamamlayıp birleşerek bir bütün teşkil ettikleri müstesna bir yerdir. Onun için Gönen ve civarı kültür değişmelerine ait değişmeler bakımından çok müsait bir zemin teşkil etmektedir.

XII — Manyas : Bundan 4 - 5 sene evvel 150 haneden ibaret olan Manyas, bugün teşekkül halinde bulunan bir kasabadır. Şimdi 400 haneye çıkan bu kasabanın nüfusu 2400 dür.

Nüfusun beşte birini Çerkesler, altıda birini Tatarlar, onda birini Lâzlar, on hane kadarını Gürcüler geri kalanını da muhacirlerle yerliler teşkil etmektedir. Bu gurupların aynı veya başka nisbetler dahilinde çoğalması mümkündür.

Her bakımdan kalkınmakta olan Manyas'ın çok zengin olan civar köylerinden gelip buraya yerleşeceklerle pek yakında oldukça kalabalık ve mamur bir kasaba haline gelmesi ümit edilebilir. Manyas, denilebilir ki, nüfusun birbirine karışması bakımından henüz Gönen kadar mütecanis değildir. Fakat istikbalin Gönen'i olmağa namzettir. Onun için ileride yapılacak kültür değişmelerine ait tetkiklere bir mesnet teşkil edeceği düşünülmesi ile buraya alınmıştır.

Birbirinden ırk, din, milliyet ve umumiyetle, kültür bakımından farklı olan bu gurupların istisnasız bir şekilde kültür değişmelerinin muhtelif safhalarından geçtikleri görülmektedir. Gönen'li Çerkeslerin tam, İslâm-sorluların kısmî temessül derecesine varan değişmelerine mukabil, bundan 30 sene evveline kadar Kocagöl Kazaklarıyla Malakanların aynı istikamette pek az değişmiş bulduklarına şahit oluyoruz. Bununla beraber, bütün guruplarda değişmelerin vukua geldiği, sahaların veya değişen unsurlarla unsur komplekslerinin bir listesi yapılnca bu kültür prosesine tâbi olmayan hemen hiçbir unsura rastlanmıyor. Bir gurupta değişmeyen, değiştirilmesi istenmeyen veya değişmesine lüzum görülmeyen bir unsurun diğer bir gurupta ilk önce kayıtsız şartsız veya pek az bir mukavemetle değiştiği görülüyor. Meselâ yemek itiyatları, düğün veya evlenme âdetleri gibi.

Bu vaziyette denebilir ki bir kültürde, müsait şartları ihtiva eden temas neticesinde değişmeyen hiçbir unsur yoktur. Bir kültürün bütün unsurları onun « yumuşak » noktalarını teşkil edebilir. Kültür temasının içtimâî mahiyeti, tarzı, hususiyeti ve bilhassa gurupların birbirlerine karşı takındıkları tavır değişecek unsurların nev'ini tâyin etmektedir.

Eğer gurupların birbirine karşı takınmış oldukları tavır ve kültürler arasındaki farklar kültür değişmesini teşvik eder mahiyette değilse, gurupların coğrafi bakımdan daimî bir teması ve bu topluluklara mensup fertlerin sıkı münasebetleri kültürün her tarafında aynı şekilde değişmesi için kâfi gelmemektedir. Bu şartlar altında temas ancak muayyen bazı noktalara inhisar etmekte ve bir kültür değerinin her unsuruna aynı derecede tesir icra edememektedir. Binaenaleyh, temas ve tesirden uzak kalan bu noktaların değişebilmesi için ya gurubun atitudünü değiştirmesi veya başka bir kültürle karşılaşması lâzımdır. Hakikatte Osmanlı Türkleri asırlarca

Avrupalılarla harp, siyaset, iktisat ve ticaret sahalarında sıkı bir temasta bulunmalarına rağmen yakın zamanlara kadar garp medeniyetinin birçok unsurlarına karşı lâkayit kalmışlardır. (6) Aynı suretle yüz yıllarca Türklerin içinde yaşayan Ermeni ve Rumlar da dillerini kaybedecek derecede Türk kültürünü benimsemiş olmalarına mukabil bazı noktalarda ısrarla ondan uzak kalmaya çalışmışlardır. Bunun gibi malzememizde ismi geçen Çepni Türkmenleri (Gurup 5 - 6) da büyük bir mahrumiyet bahasına hissî atitüdlerinin kurbanı olarak muhitlerindeki topluluklardan çok geri kalmışlardır.

Bu itibarla, değişmelere en çok mukavemet eden « sert » noktalar, temas halinde olan gurupların atitüdlere, kültürlerinin bütünlük ve istiklâlini muhafaza etme arzu ve iradelerine bağlı kalmaktadır. Bu noktalarda bir değişiklik olduğu takdirde bu ancak kültür temasının ne'vi ve mahiyetine tâbi olarak meydana gelebilmektedir. Onun için, muayyen bir içtimaî gurup ve sitüasyonda « yumuşak » olan bir unsur başka bir gurup ve sitüasyonda « sert » olabiliyor. Temas vazifesini gören kültür unsuru veya unsur kompleksi başka bir gurupla olan münasebette tahamiyle « yumuşak » bir hale gelebiliyor. Nitekim Bayramiç'li (Gurup 8) Çerkes kızları aynı köydeki Türklerle evlenmek istemedikleri halde şeve seve kasaba veya şehirlerde yaşayanlarla evlenebileceklerini söylemişlerdir. Hakikatte, gerek bu köyden gerek diğer Çerkes köylerinden Türklerle evlenmiş bir çok kızlar olduğu gibi şehir ve kasabalara yerleşip tamamiyle Türkleşmiş erkekler veya aileler de mevcuttur.

Bu izahların ışığı altında umumî bir hükme varabilmek için netice şu şekilde hülâsa edilebilir : Umumiyetle kültür değişmelerinde her unsur veya kompleksi müsait şartlar altında « yumuşak » nokta olabilir. Fakat bir unsurun veya unsur kompleksinin kültürün « sert » tarafını teşkil edebilmesi için, o içtimaî guruba mensup fertlerin çoğu tarafından arzu edilen kültür bütünlüğünü veya istiklâlini idame ettirebilecek bir içtimaî fonksiyona sahip olabilmesi şarttır. Bu içtimaî fonksiyon, gurubun fertlerini müsterek bir şuur ve gaye etrafında birleştirebilecek ve kendilerine hâs bir hayat tarzı temin eden umumî bir görüş ve atitüdün meydana gelmesine yarayacak sembolik bir karakteri haiz olmalıdır.

(5) Bak. « Kültür değişmeleri », 1951, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Yayınlarından.